

УДК 343.9

НАРУГА НАД МОГИЛОЮ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМИ

Петерімова О.Р.

Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-118>

У статті розглянута проблема наруги над могилою та наданий кримінологічний аналіз даного злочину. Приведені статистичні дані. Вивчені причини та умови, що сприяють вчиненню злочину. Розглянутий кримінологічний портрет особи злочинця. Запропоновані необхідні заходи, спрямовані на боротьбу з цим явищем.

Ключові слова: наруга над могилою, суспільна моральність, кримінологічний аналіз, особа злочинця, заходи спеціально-кримінологічного попередження.

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні є дедалі більш помітним зростання насильства та жорсткості серед населення, у тому числі й порушення громадського порядку та спокою. Серед таких аморальних вчинків є наруга над могилою, кримінологічний аналіз якої є нагальною проблемою у боротьбі з цією антигромадською поведінкою.

Чинний Кримінальний кодекс України (далі – ККУ України) у ст. 297 передбачає кримінальну відповідальність за наругу над могилою, іншим місцем поховання, над трупом або урною з прахом покійного, а також викрадення предметів, що знаходяться в місці поховання або на трупі. Проте встановлення кримінальної відповідальності за дане діяння є недостатнім для вирішення проблеми.

Жорстокість, зневага до моральних цінностей, на жаль, стають наскрізними рисами сучасного суспільства. Тому необхідно досліджувати проблеми виховання шанобливого ставлення до померлих та місць їхнього поховання від злочинних посягань, а також подальшого вдосконалення правової регламентації протидії таким злочинам, що підтверджують й статистичні дані, звіт про які надає Генеральна прокуратура України [1].

Так, в період з січня по жовтень 2018 року правоохоронними органами було зареєстровано 447843 злочини, серед яких 1908 злочинів, передбачених ст. 297 ККУ. За аналогічний період у 2014 році було зареєстровано 481274 злочини, серед яких 1464 – це злочини, передбачені 297 статтею ККУ. Отже, за чотири роки кількість даних злочинів зростає, без статистичних даних з невідомих територій України території Донецької та Луганської області, а також з анексованої Автономної Республіки Крим. І, що є не менш важливим, такі дані також не враховують латентну злочинність, яка останнім часом має тенденцію до зростання з різних на те причин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти даної проблеми розглядалися у роботах таких українських та зарубіжних правників, як Ю.В. Александров, Ю.М. Антонян, О.М. Бандурка, В.В. Голина, П.Ф. Грешанін, І.М. Даньшин, С.Ф. Денисов, В.Т. Дзюба, М.А. Єфімов, А.Ф. Зелінський, О.М. Ігнатів, І.І. Карпець, М.Й. Коржанський, О.М. Костенко, В.М. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнецова, А.В. Ландіна, В.А. Ломако, П.С. Матишевський, П.П. Михай-

ленко, В.О. Навроцький, П.П. Сердюк, М.І. Хавронюк, С.С. Яценко та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте більшість з цих праць мають фрагментарний характер щодо вирішення питань кримінальної відповідальності за наругу над могилою. Саме тому існування дискусійних питань та відсутність комплексного дослідження даної проблеми підкреслюють актуальність нових наукових напрацювань у цій сфері.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є проведення кримінологічного аналізу складу злочину, передбаченого ст. 297 ККУ; виявлення детермінант, що сприяють вчиненню даного злочину та формулювання необхідних заходів, спрямованих на боротьбу з цим явищем.

Виклад основного матеріалу. Кримінологічний аналіз даного злочину надає підстави вважати його одним з найпоширеніших серед посягань на суспільну моральність в цілому [2]. Серед детермінант даного явища виокремлюють: складну економічну ситуацію в країні, внаслідок чого викрадаються предмети поховання; поширеність алкоголізму та наркоманії серед населення, що призводить до наруги над могилою в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння; високий рівень латентності злочину через відсутність належного реагування; недоліки в організації місць поховання; пропаганда даних діянь певними субкультурами; зниження духовного та морального рівня розвитку людей; розповсюдження культу насильства і жорстокості; зневажання ustalеними нормами поведінки у суспільстві; недоліки у виховній роботі дітей та підлітків у сім'ї та в освітніх закладах тощо.

Тому діяльність державних органів повинна бути спрямована на боротьбу з вищезгаданими причинами і умовами вчинення відповідного злочину. Але, на жаль, стан побуту і організації дозвілля населення не викликає особливої уваги та тривоги у державних органів. Ця сфера була і залишається на останньому місці серед загальнодержавних пріоритетів і інтересів. Побутові умови багатьох людей в Україні на сьогоднішній день є незадовільними. Відсутні мінімальні умови для більш-менш культурного дозвілля більшості населення. Воно має в основному неорганізований, «самостійний» характер, який супроводжується колективним вживанням алкоголю, наркотиків, тютюнопалінням, ігроманією тощо.

Суспільство нерідко байдуже ставиться до долі людей, які відчувають комплекс соціальної неповноцінності. Існує суспільна терпимість, байдужість до п'яниць, порушників громадського порядку, до фактів залучення неповнолітніх у пияцтво і наркоманію. Не знаходять морального засудження випадки невтручання громадян у кримінальні конфлікти на ґрунті хуліганських спонукань, виявлення при цьому байдужості, терпимості, боязкості.

Не вирішується кардинально питання про обмеження і розумний контроль доступу до мережі інтернет (зокрема, соціальних мереж, інтернет-ігор із аморальним контентом), заборону демонстрації фільмів і телепередач із детальними сценами вбивств, насильства, жорстокості, грубості, сексуальної розпусти, які навівають деяким громадянам (особливо – підліткам), що така поведінка є повсякденною нормою.

Саме ці чинники й впливають на руйнування загальної суспільної моральності та вчиняється наруга над могилою. Сьогодні правоохоронні органи України не завжди вживають усіх необхідних заходів для боротьби з цим явищем, що виступає однією з найголовніших детермінант. Наприклад, не залучають громадськість, широкі верстви населення до участі в підтриманні громадського порядку, попри існування відповідної законодавчої бази для такої діяльності; несвоєчасно викривають криміногенні сімейно-побутові ситуації і реагують на них неналежним чином; не приймають достатніх заходів щодо роз'єднання антисуспільних угруповань молоді; несвоєчасно реалізують профілактичні заходи щодо осіб, які схильні до малозначущих антисуспільних проявів; приховують від обліку відомості про вчинення злочинів, не приймають заходи за заявами, скаргами і повідомленнями громадян про злочинні та інші антигромадські вчинки та, тим самим, підвищують рівень штучної латентності [3, с. 302].

Важливим у дослідженні наруги над могилою є також вивчення особи злочинця [4, с. 510]. Так, відповідно до судової практики, злочинцями цього злочину, зазвичай, виступають особи з аномаліями психіки, без постійного місця проживання або дорослі з корисних мотивів чи родичі з особистих мотивів і найчисельнішу групу складають групи неповнолітніх. Саме підлітки найчастіше вчиняють наругу над могилами внаслідок інтересу або задля того, щоб продемонструвати оточенню свою хоробрість, байдужість до закону та релігії, а також через належність до певних субкультур (наприклад, готів).

Виходячи з вищенаведеного, у переважній більшості кримінологічний портрет злочинця передбачає типовий вік від 16 до 18 років, наявність неповної середньої або закінченої середньої освіти, рідше – середньої спеціальної освіти, відсутність у них певного роду занять та джерел постійних доходів. Особи, що скоюють злочини даної категорії, у більшості випадків не мають ніякого уявлення про релігію, відносяться до неї байдуже або є атеїстами, а також часто вчиняють злочини у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння або під впливом одурманюючих речовин.

На думку науковців, діяльність держави повинна бути спрямована на попередження злочинів проти моральності у сфері культури та має превалювати над репресивними засобами подолання вказаного виду злочинності. Оскільки саме в запобіганні, недопущенні вчинення злочинів вбачається найбільш ефективний засіб профілактики вказаних злочинів.

Справедливим є твердження, що для швидкого, повного та об'єктивного розслідування даної категорії злочинів необхідно впроваджувати такі ефективні напрямки реалізації заходів спеціально-кримінологічного попередження наруги над могилами як:

- 1) розробка заходів, спрямованих на процес підвищення рівня культури суспільства України;
- 2) індивідуально-профілактична робота з особами, схильними до вчинення злочинів, передбачених ст. 297 КК, корисливих злочинів та хуліганств;
- 3) спрямування роботи на покращення взаємодії органів національної поліції з населенням;
- 4) здійснення профілактики групових правопорушень;
- 5) активізація роботи органів місцевого самоврядування щодо впорядкування, благоустрою й охорони місць поховання та місць перебування тіл померлих;
- 6) розроблення ефективних засобів подолання соціально-правової, політичної, економічної кризи та безробіття.

Не менш вагомим частиним культурно-правових заходів, спрямованих на підвищення рівня культури суспільства України є антизлочинна пропаганда, а також подолання ілюзії безкарності, що існує в уяві злочинця, який вчинив наругу над могилою. Особлива роль в справі протидії негативній пропаганді відводиться засобам масової інформації. Правосвідомість виникає не сама собою, а в наслідок процесу соціалізації, під яким розуміється входження індивіда в правове середовище, послідовне набуття ним правових знань, залучення його до правових цінностей і культурних досягнень суспільства, правової активності, практичне перетворення правовідносин у напрямку їх прогресивного гуманістичного розвитку [5, с. 76].

Висновки і пропозиції. Однією з найвагоміших детермінант наруги над могилою є стан «безкультур'я» громадян, відсутність духовних ідеалів, поваги до вірувань і традицій українського народу. Тому основним напрямком діяльності держави та суспільства має стати процес підвищення рівня культури громадян, регенерації їх духовності. До одного з найнагальніших заходів даного процесу доцільно віднести розробку загальнодержавної Концепції, яка б визначала основні напрямки роботи, спрямованої на підвищення рівня культури суспільства України, його духовного рівня [6, с. 35].

Особливе місце у боротьбі з посяганнями на суспільну моральність повинна займати робота з підлітками, які є найбільш численними при вчиненні злочинів у даній категорії. Також необхідно проводити пропаганду в душі поваги до померлих, поваги до кримінального законодавства та правопорядку в цілому.

Список літератури:

1. Офіційний сайт Генеральної Прокуратури України. Режим доступу: <https://www.gp.gov.ua/>.
2. Горб Наталя Олександрівна. Наруга над могилою: кримінально-правовий та кримінологічний аналіз: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Академія адвокатури України. – К., 2005.
3. Голіна В.В., Головін Б.М. Кримінологія: Загальна та Особлива частини. Навчальний посібник. – Х.: Право, 2014. – 513 с.
4. Юсупов В.В. Криміналістична характеристика наруги над могилою: аналіз елементів / В.В. Юсупов // Форум права. – 2008. – № 2. – С. 507-512.
5. Коваль Н.В. Введение в юридическую специальность (деонтологический аспект): Курс лекций / Н.В. Коваль. – Донецк: Центр подготовки абитуриентов, 1998. – 260 с.
6. Скітейкін М.Ю. Засоби запобігання злочинам проти моральності у сфері культури / М.Ю. Скітейкін // Наукові праці. – 2012. – № 171.
7. Ландіна А.В. Кримінально-правова охорона моральності в Україні : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08.
8. «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право»// Анна Валентинівна Ландіна. – К., 2005. – 227 с.

Петеримова Е.Р.

Институт прокуратуры и уголовной юстиции
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

**НАДРУГАТЕЛЬСТВО НАД МОГИЛОЙ:
КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ И ПУТИ ПРЕОДОЛЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ****Аннотация**

В статье рассмотрена проблема надругательства над могилой и предоставлен криминалогический анализ данного преступления. Приведены статистические данные. Изучены причины и условия, которые способствуют совершению преступления. Рассмотрен криминалогический портрет osoby преступника. Предложены необходимые меры, направленные на борьбу с этим явлением.

Ключевые слова: надругательство над могилой, общественная нравственность, криминалогический анализ, личность преступника, меры специально-криминалогического предупреждения.

Peterimova O.R.

Criminal Justice and Prosecutors' Training Institute
Yaroslav Mudryi National Law University

**GRAVE ABUSE: CRIMINOLOGICAL ANALYSIS
AND THE WAYS TO OVERCOME THE PROBLEM****Summary**

The article deals with the problem of abuse of the grave and provides a criminological analysis of the crime. The statistics are given. Studied the causes and conditions that contribute to the commission of a crime. Considered criminological profile of the person offender. Proposed necessary measures to combat this phenomenon.

Keywords: grave abuse, public morality, criminological analysis, criminal identity, special criminological warning measures.